

แนวคิดการทำวิทยานิพนธ์ ระดับปริญญาเอก

ศ.ดร.พจน์ สะเพียรชัย*

ในการทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกหรือดุษฎีบัณฑิต เป็นเงื่อนไขหนึ่งของการสำเร็จ การศึกษาในระดับปริญญาเอก มีประเด็นสำคัญ 5 ประการ ประมวลได้ดังนี้

หลักเกณฑ์และเป้าหมายการเขียนวิทยานิพนธ์

หลักเกณฑ์และเป้าหมายการเขียนวิทยานิพนธ์ ประกอบไปด้วย

1. มีความถูกต้อง การเขียนวิทยานิพนธ์ต้องมีความถูกต้องเที่ยงตรง มีความเชื่อมั่น ทุกคำพูด และทุกข้อมูล
2. มีเหตุผลที่มั่นคง การเขียนต้องเชื่อมโยงเหตุและผลให้ชัดเจนและมั่นคง
3. มีความชัดเจน แจ่มแจ้ง
4. มีความสมบูรณ์ ครบถ้วนตามความมุ่งหมายของการวิจัย

* สารสำคัญจากการบรรยายของ ศ.ดร.พจน์ สะเพียรชัย สำหรับนิสิตปริญญาเอก คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2550 จัดโดยโครงการหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ณ ห้องประชุม พิพิธภัณฑสถานสิรินธร ไดโนเสาร์กาสินธุ์ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

5. มีความกะทัดรัด การเขียนให้สั้นกะทัดรัด โดยที่มีความครอบคลุมแก่นสาระสำคัญ
6. มีความคงเส้นคงวา การเขียนวิทยานิพนธ์ให้ใช้คำหรือภาษาที่คงเส้นคงวา
7. มีความเชื่อมโยงและความสอดคล้องกันทุกบทในการเขียน ข้อความมีความสอดคล้องเชื่อมโยงเป็นเหตุเป็นผลต่อเนื่องกัน

ขั้นตอนการทำวิทยานิพนธ์

1. การคิดหัวข้อวิทยานิพนธ์ การคิดหัวข้อวิทยานิพนธ์เป็นจุดวิกฤตที่สุดของการทำวิทยานิพนธ์ ถ้าเลือกหัวข้อที่เราถนัดและสามารถทำได้ ก็เหมือนกับทำเสร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง การเลือกหัวข้อวิทยานิพนธ์มีเรื่องพิจารณาดังนี้
 - 1.1 ประสบการณ์ของนิสิต นักศึกษาเป็นแหล่งหนึ่งของหัวข้อวิทยานิพนธ์
 - 1.2 การอ่าน เราต้องอ่านมาก ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานวิจัย ทฤษฎี ตำรา แผน นโยบาย อ่านมาก ๆ เก็บไปคิดเป็นโจทย์คำถามของการวิจัยได้
 - 1.3 แหล่งทุน พิจารณาเรื่องที่ทำวิทยานิพนธ์นั้นอยู่ในขอบข่ายที่แหล่งทุนมีนโยบายให้ทุนวิจัยหรือไม่ แหล่งทุนที่สำคัญ เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สภาการวิจัยแห่งชาติ เป็นต้น
2. การพัฒนากรอบความคิด ขั้นตอนนี้จะต้องอ่านให้มาก ทั้งหลักการ แนวคิด ทฤษฎี แล้ววิเคราะห์ สังเคราะห์จนตกผลึก จากนั้นลองเขียนกรอบความคิดให้มีความชัดเจน สามารถมองเห็นเป็นรูปเป็นร่าง
3. ดำเนินการเขียนเค้าโครงวิทยานิพนธ์ ดำเนินการเขียนโดยยึดหลัก 7 ประการที่กล่าวแล้วให้ครบสมบูรณ์ทั้ง 3 บท โดยในขณะที่เขียนนั้นจะต้องร่วมกันกับเพื่อนเพื่ออภิปรายว่ามีจุดเด่น จุดด้อยอย่างไร ด้วยการวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ เพื่อหาข้อบกพร่องของเค้าโครงและนำผลนั้นไปพัฒนา ปรับปรุง เค้าโครงต่อไป และควรจะปรึกษาอาจารย์ตลอดเวลา
4. เสนอขออนุมัติ ดำเนินการตามขั้นตอนที่ทางมหาวิทยาลัยกำหนด และในการเขียนเค้าโครงนั้นจะต้องเป็นของตัวเองให้มากที่สุด
5. ดำเนินการวิจัย จะต้องดำเนินการด้วยตนเอง โดยขอคำแนะนำอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นระยะ ๆ โดยในการดำเนินการวิจัยนั้นเราจะต้องเข้าใจเป็นอย่างดีแล้วว่างานวิจัยของเรานั้นงานวิจัยประเภทใด มีวิธีการ ขั้นตอนการทำอย่างไร จากนั้นก็ทำการรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ และเขียนรายงาน
6. การเขียนรายงาน การเขียนรายงานวิจัยเป็นเรื่องใหญ่ ในแต่ละคนใช้เวลาไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับความสามารถและเรื่องที่ทำวิจัย ควรจะหาเวลาที่มีสมาธิที่สุดในการเขียนเพื่อให้ได้งานที่ดีที่สุด และเขียนในแนวความคิด และภาษาของเราเอง อย่าไปลอกคนอื่น

7. การสอบปากเปล่า เมื่อผ่านการทำงานมาอย่างดีแล้ว จะต้องสอบปากเปล่าวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะต้องตอบคำถามต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี สามารถบอกได้ว่า ดำเนินการอย่างไร เมื่อไหร่ พบผลอย่างไร อภิปรายและให้ข้อเสนอแนะได้อย่างชัดเจน

8. พิมพ์เผยแพร่ใน วารสารที่มี Peer Review เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้ที่ได้ และประกาศงานวิจัยของเราให้เพื่อนร่วมวงวิชาการได้อ่านและวิพากษ์วิจารณ์ได้

ปัญหาของการทำวิทยานิพนธ์

ปัญหาในการทำวิทยานิพนธ์มีสาเหตุหลัก ๆ มาจากประเด็นดังต่อไปนี้

1. นิสิต

ปัญหาที่เกิดจากตัวนิสิตประกอบด้วยหลากหลายสาเหตุ จำแนกได้ดังนี้

1.1 เวลา เวลาที่ใช้ในการศึกษามีน้อยไม่เพียงพอต่อการศึกษาค้นคว้า นำมาซึ่งความล้มเหลวในการทำวิทยานิพนธ์ รวมถึงการจัดการเวลาด้วย

1.2 ภาระงานประจำที่มีมาก งานในหน้าที่ก็ยังคงปฏิบัติอย่างเต็มที่ ส่งผลต่อเวลาในการศึกษา และดำเนินการทำวิทยานิพนธ์

1.3 การเลือกหัวข้อ เลือกหัวข้อที่ไม่มีความถนัด จะส่งผลต่อความตั้งใจและความพยายามที่จะทำให้สำเร็จ “ตีวิธีวิจัยไม่แตก” เมื่อไม่มีความรู้ความเข้าใจในวิธีการวิจัยในแบบต่าง ๆ ก็ไม่สามารถนำวิธีการเหล่านั้นไปใช้ในการแก้ปัญหาได้

1.4 ขาดทฤษฎี ปรัชญา ฐานความคิด หลักการ ถ้าไม่ศึกษาค้นคว้า ให้รู้ลึก รู้กว้าง และรู้จริง ก็ไม่สามารถเข้าใจธรรมชาติของปัญหา ไม่เข้าถึงแกนของปัญหา ก็ไม่สามารถหาวิธี หรือหนทางในการแก้ปัญหาได้

1.5 ขาดการจัดการ และความมีวินัยในตัวเอง เป็นส่วนสำคัญมาก ถ้าขาดการจัดการ และขาดวินัย ก็จะทำให้การทำวิทยานิพนธ์ดำเนินการไปด้วยความล่าช้า เนื่องจากไม่มีแบบแผนในการดำเนินการ

1.6 มีปัญหาส่วนตัว ปัญหาด้านการเงิน ครอบครัว และอื่น ๆ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำวิทยานิพนธ์ทั้งนั้น ถ้าเรามีทรัพยากรที่เพียงพอ มีกำลังใจที่ดี เราก็สามารถดำเนินการต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

2. อาจารย์ที่ปรึกษา

ปัญหาที่เกิดจากตัวอาจารย์ที่ปรึกษา จำแนกได้ดังนี้

2.1 ขาดความพร้อม อาจเกิดขึ้นได้กับอาจารย์ที่ยังใหม่ในการควบคุมวิทยานิพนธ์ ซึ่งอาจจะยังไม่มีประสบการณ์เพียงพอ

2.2 ไม่ทราบบทบาทหน้าที่ อาจารย์บางคนใช้งานนิสิตนอกเหนือจากงานวิชาการมากเกินไป ก็ส่งผลให้นิสิตเสียเวลา นำมาซึ่งความล่าช้าในการทำวิทยานิพนธ์ได้

2.3 ขาดทักษะในการให้คำปรึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาหลายท่านมีความรู้ความสามารถในเชิงวิชาการ แต่ก็มีส่วนขาดทักษะในการสื่อสารให้บุคคลทั่วไปเข้าใจในสิ่งที่ตนเองต้องการสื่อสาร

2.4 ไม่มีเวลา ภาระงานของอาจารย์ที่มีมาก และจำนวนนิสิตในปัจจุบันก็มีจำนวนมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้อาจารย์ไม่สามารถดูแล และแบ่งเวลาให้นิสิตทุก ๆ คนอย่างเพียงพอ

2.5 ขาดความรู้ เนื้อหา สารระ ทฤษฎี ในการวิจัย ส่วนมากเกิดขึ้นในกรณีที่นิสิตเลือกอาจารย์ที่ไม่มีความชำนาญในหัวข้อที่นิสิตได้เลือกทำ วิทยานิพนธ์ส่งผลให้อาจารย์ไม่สามารถให้คำปรึกษาในเรื่องนั้น ๆ ได้

3. หน่วยงาน

ผู้บังคับบัญชา นิสิตที่ยังต้องทำงาน หรือมีภาระงานต่อหน่วยงานนั้น ๆ โดยทั่วไป ก็จะเป็นผู้ที่มีความสามารถ เป็นที่ไว้วางใจของผู้บังคับบัญชา ซึ่งจะถูกรับใช้ทำงานอยู่เป็นประจำ ทำให้ไม่มีเวลาในการศึกษา และดำเนินในการทำวิทยานิพนธ์

หลักการเลือกอาจารย์ที่ปรึกษา

1. อาจารย์ที่ปรึกษาเป็นตัวแปรที่สำคัญเพียงอย่างเดียวที่จะทำให้สำเร็จการศึกษา ซึ่งมีหลักในการพิจารณา ดังนี้

- 1.1 ทำนรู้และสนใจเรื่องที่นิสิตนักศึกษาทำวิทยานิพนธ์หรือไม่
- 1.2 ทำนมีประสบการณ์ในเรื่องที่นิสิตนักศึกษาทำวิทยานิพนธ์หรือไม่
- 1.3 ทำนมีเวลาให้นิสิตนักศึกษาหรือไม่

2. การเลือกอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นภาระที่นิสิตนักศึกษาจะต้องพิจารณาด้วยความรอบรู้รอบคอบ ด้วยวิจารณญาณ ซึ่งมีหลักในการพิจารณา ดังนี้

- 2.1 มองในฐานะที่เป็นอาจารย์
- 2.2 มองในฐานะที่เป็นมนุษย์ธรรมดา
- 2.3 มองในฐานะวิญญูณของความเป็นอาจารย์

สรุปได้ว่าอาจารย์ที่ปรึกษาต้องเป็นผู้รู้ มีความพร้อมที่จะให้คำปรึกษา ซึ่งมีหลักในการพิจารณา ดังนี้

1. อาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้รู้ คุณธรรม นำปัญญา นำพานิสิตนักศึกษาให้สำเร็จ
2. อาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้ที่มีวิจารณญาณ คิด ตัดติง และสร้างสรรค์

3. อาจารย์ที่ปรึกษาเป็นนายงานที่จริงจัง จริงใจ เด็ดขาด และเป็นเพื่อนร่วมงานที่สนับสนุน ให้กำลังใจ และให้ความอบอุ่นกับลูกศิษย์
4. อาจารย์ที่ปรึกษาเป็นนักวิชาการที่น่าเชื่อถือ เป็นผู้สอนไปในตัว
5. อาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้ที่เคร่งครัดต่อระเบียบแบบแผน มีวินัย จิตใจดี เปรียบได้กับเป็นนักปราชญ์ผู้ทรงศีล

จรรยาบรรณนักวิจัย

“จรรยาบรรณ” หมายถึง หลักความประพฤติอันเหมาะสม แสดงถึงคุณธรรมและจริยธรรมในการประกอบอาชีพ ที่กลุ่มบุคคลแต่ละสาขาวิชาชีพประมวลขึ้นไว้เป็นหลักเพื่อให้สมาชิกในสาขาวิชาชีพนั้น ๆ ยึดถือปฏิบัติเพื่อรักษาชื่อเสียงและส่งเสริมเกียรติคุณของสาขาวิชาชีพของตน

จรรยาบรรณในการวิจัย จัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของระเบียบวิธีวิจัย เนื่องด้วยในกระบวนการค้นคว้าวิจัย นักวิจัยจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ศึกษา ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต การวิจัยจึงอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งที่ศึกษาได้ หากผู้วิจัยขาดความรอบคอบระมัดระวัง การวิจัยเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางแผนและกำหนดนโยบายในการพัฒนาประเทศทุกด้าน โดยเฉพาะในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในประเทศ ผลงานวิจัยที่มีคุณภาพขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของนักวิจัยในเรื่องที่จะศึกษา และขึ้นอยู่กับคุณธรรมจริยธรรมของนักวิจัยในการทำงานวิจัยด้วย ผลงานวิจัยที่ต่อคุณภาพด้วยสาเหตุใดก็ตาม หากเผยแพร่ออกไปอาจเป็นผลเสียต่อวงวิชาการและประเทศชาติได้

ด้วยเหตุนี้สภาวิจัยแห่งชาติจึงกำหนดจรรยาบรรณนักวิจัย ไว้เป็นแนวทางสำหรับนักวิจัยยึดถือปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมและหลักวิชาการที่เหมาะสม ตลอดจน ประกันมาตรฐานของการศึกษาค้นคว้าให้เป็นไปอย่างสมศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของนักวิจัยไว้ 9 ประการ ดังนี้

1. นักวิจัยต้องซื่อสัตย์และมีคุณธรรมในทางวิชาการและการจัดการ

นักวิจัยต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตน ไม่ลอกเลียนงานของผู้อื่น ต้องให้เกียรติ และอ้างถึงบุคคลหรือแหล่งที่มาของข้อมูลหรือนำมาใช้ในงานวิจัย ต้องซื่อสัตย์ต่อการแสวงหาทุนวิจัย และมีความเป็นธรรมเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

2. นักวิจัยต้องตระหนักถึงพันธกรณีในการทำงานวิจัย ตามข้อตกลงที่ทำไว้กับหน่วยงานที่สนับสนุนการวิจัย และต่อหน่วยงานที่ตนสังกัด

นักวิจัยต้องปฏิบัติตามพันธกรณีและข้อตกลงการวิจัยที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายยอมรับร่วมกัน อุทิศเวลาทำงานวิจัยให้ได้ผลดีที่สุุดและเป็นไปตามกำหนดเวลา มีความรับผิดชอบ ไม่ละทิ้งงานระหว่างดำเนินการ

3. นักวิจัยต้องมีพื้นฐานความรู้ในสาขาวิชาการที่ทำวิจัย

นักวิจัยต้องมีพื้นฐานความรู้ในสาขาวิชาการที่ทำวิจัยอย่างเพียงพอ และมีความรู้ความชำนาญหรือมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำวิจัย เพื่อนำไปสู่งานวิจัยที่มีคุณภาพ และเพื่อป้องกันปัญหาการวิเคราะห์ การตีความ หรือการสรุปที่ผิดพลาด อันอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่องานวิจัย

4. นักวิจัยต้องมีความรับผิดชอบต่องานที่ศึกษาวิจัย ไม่ว่าจะเป็สิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต

นักวิจัยต้องดำเนินการด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง และเที่ยงตรงในการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคน สัตว์ พืช ศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกและมีปณิธานที่จะอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

5. นักวิจัยต้องเคารพศักดิ์ศรี และสิทธิของมนุษย์ที่ใช้เป็นตัวอย่างในการวิจัย

นักวิจัยต้องไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ทางวิชาการจนละเลยและขาดความความเคารพในศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ ต้องถือเป็นภาระหน้าที่ที่จะอธิบายจุดมุ่งหมายของการวิจัยแก่บุคคลที่เป็นกลุ่มตัวอย่างโดยไม่หลอกลวงหรือบีบบังคับ และไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล

6. นักวิจัยต้องมีอิสระทางความคิด โดยปราศจากอคติในทุกขั้นตอนของการทำวิจัย

นักวิจัยต้องมีอิสระทางความคิด ต้องตระหนักว่า อคติส่วนตัว หรือความลำเอียงทางวิชาการอาจส่งผลให้มีการบิดเบือนข้อมูลและข้อค้นพบทางวิชาการ อันเป็นเหตุให้เกิดผลเสียหายต่องานวิจัย

7. นักวิจัยพึงนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในทางที่ชอบ

นักวิจัยพึงเผยแพร่ผลงานวิจัยเพื่อประโยชน์ทางวิชาการและสังคม ไม่ขยายผลข้อค้นพบจนเกินความเป็นจริง และไม่ใช้ผลงานวิจัยไปในทางมิชอบ

8. นักวิจัยพึงเคารพความคิดเห็นทางวิชาการของผู้อื่น

นักวิจัยพึงมีใจกว้าง พร้อมทั้งจะเปิดเผยข้อมูลและขั้นตอนการวิจัย ยอมรับฟังความคิดเห็นและเหตุผลทางวิชาการของผู้อื่น และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยของตนให้ถูกต้อง

9. นักวิจัยพึงมีความรับผิดชอบต่อสังคมทุกระดับ

นักวิจัยพึงมีจิตสำนึกที่จะอุทิศกำลังสติปัญญาในการทำวิจัย เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการเพื่อความเจริญและประโยชน์สุขของสังคมและมวลมนุษยชาติ